

Búcsúzunk és izenjük az örökkévalóságba: a fiak úgy lettek folytatói apáik munkájának, hogy az ők lába nyomát sem temetheti be a hó. Legfeljebb tavaszig. Álmodj szép, virágos tavaszt!

Dr. Benkő Samu,
az EME elnöke

Búcsú dr. Kós Károlytól

Kedves Kós Család! Mélyen tisztelt gyászoló gyülekezet! A Magyar Néprajzi Társaság és a Kriza János Néprajzi Társaság nevében, egyszerűbben szólva a magyar néprajzosok, különösen a jóbarátok és pályatársak, a munkatársak és tanítványok nevében néhány egyszerű szóval szeretnék elbúcsúzni dr. Kós Károlytól, legkiválóbb romániai magyar etnográfusunktól.

Ez a néhány szó nem terjedhet ki Kós Károly monumentális életművének még csak vázlatos bemutatására sem, hiszen ehhez valóságos akadémiai emlékezés kellene; annál is inkább, mert ez az életmű az oktatói, múzeumalapítói-fejlesztői, tudományszervezői, gyűjtési, feldolgozási és publikálási munkának egy olyan szövetségese egymásba fonódó, de épp ezáltal és ennek ellenére olyan sokoldalú és gazdag egységben jelentkező szintézis, amelyet nem könnyű iskolásan részletekre bontani, majd ismét összeállítani.

Ennek az adósságnak a törlesztéséhez már illetékesebben és szakavatottabban hozzákezdett a Kriza János Néprajzi Társaság, amidőn harmadik Évkönyvét Kós Károly Emlékkönyvként adta ki alig fél esztendővel ezelőtt. 1995. nyarán jelent meg ez az Évkönyv, Kós Károly születésének 75. és tudományos munkásságának 50. évfordulójára, de vajon ki gondolt akkor arra, hogy ezt a reprezentatív művet rövidesen az ünnepelt szellemi sírjeleként is számon tarthatjuk? Egyetlen beszédes adatként hadd idézzem ebből, hogy nevét hét önálló és négy társszerzővel írott kötet címlapján, továbbá mintegy háromszáz szaktanulmány és cikk alatt olvashatjuk. Ehhez hadd tegyem hozzá azt, amit mindenki tud, de senki sem hangsúlyozott kellőképpen: Ő volt az egyetlen néprajzosunk, aki nemcsak írta, hanem „írta és rajzolta” összes műveit, vagyis valósággal megkétszerezte azok számát és értékét, a néprajztudományi illusztráció oly sajátos és magas szintjén, amelynek kivánalmait *A néprajzi rajz* című tanulmányában fogalmazta meg. Egymaga helyett most már minden néprajzi munkát csak ketten tudnak tető alá hozni: egy szerző és egy rajzoló.

1944-ben doktorált a kolozsvári magyar tudományegyetemen néprajztudományból, s az 1940-es bécsi döntést követő években az akkori Magyarországon a különböző tudományos és művelődési intézmények számos munkalehetőséget kínáltak a fiatal szakembernek. Ezek a lehetőségek azonban a második világháború végén, a Párizsban újból megerősített trianoni békeszerződés után, újabb kisebbségi létünkben fokozatosan, majd rohamosan megfogyatkoztak. Csak szakmánkról szólva, az eluralkodó szocialista-kommunista rendszerben a magyar néprajzi közgyűjteményeket államosították és összevonták, az 1950. évi tanügyi reform pedig az egyetemi oktatásban országosan megszüntette a néprajz szakot. Így Kós Károly az olyan időlegesnek bizonyult feladatok után, mint az Erdélyi Múzeum Egyesület néprajzi tárának, valamint az Erdélyi Kárpát Egyesület fényképtárának kinevezett őre, úgyszintén az egyetem néprajzi tanszékének tanársegéde és a történelmi tan-

szék meghívott előadója, végleges munkahelyét nyugdíjazásáig az Erdélyi Néprajzi Múzeum osztályvezetőjeként érte el.

E kacsaringós út után érkezünk a Múzeum Unió utcai műemlék-palotájának, a néhai Redutnak abba az udvarra néző kis szobájába, amely mostoha nemzetiségi körülményeink között a romániai magyar néprajztudomány központi kis műhelye, vagy ha úgy tetszik, szíve-lelke volt. Ide járogattak a kolozsváriakon kívül az ország minden magyarlakta sarkából az idős és fiatal, gyakorlott és kezdő, hivatásos és önkéntes néprajzosai kérdéseikkel, elképzeléseikkel, terveikkel és kézírataikkal, szakmai tanácskozás-beszélgetés közben pedig a házigazda megfőzte a jóillatú kávéét és szertartásosan megsodorta a félhosszúra vágott cigarettapapírjaiban a dohányt, hogy az előkészületek, majd a szippantások műélvezete minél megérdemeltebb legyen. Ebben a szobában kellene az ő emléktábláját leleplezni. Nyugdíjazása után már csak otthon folytatta mindezt: állandóan fogadta hazai és külföldi vendégeit, levelezett, írt és rajzolt egészen a halála előtti napokig.

Közben azonban a tervek horizontján a lehetőségek mind jobban elsötétedtek. Az úgynevezett homogenizálás jegyében nemcsak a magyar helységnevek használatát tiltották be, hanem valamennyi hungarológiai – régészeti, történeti, nyelvészeti, irodalomtörténeti, néprajzi stb. – munka megjelenését is leállították, jól tudva, hogy mindezek nemzetiségi önismeretünket gyarapítják és nemzeti létünk, megmaradásunk esélyeit erősítik. Magyar néprajzi kutatóintézet nélkül, hivatásos szakemberek nélkül így maradt Kós Károly oly sokszor emlegetett, de egyik megvalósíthatatlan kedvenc terve a *Romániai Magyar Néprajz* című szintézis.

Ennek és sok másnak a megvalósítása ma az akkori időkhöz képest fényes körülmények között dolgozó új nemzedék szakembereire maradt, de sohasem szabad megfeledkeznünk arról, hogy Kós Károly és kortársai, munkatársai milyen körülmények között éltek és igyekeztek nemzetiségük számára szellemi értékeket alkotni.

Kós Károly távoztával ismét megszűnt egy egyszemélyes tudományos intézetünk. Vajon hány ilyen intézetünk van még, és vajon ezekből mikor nőnek ki a sokszemélyes romániai magyar tudományos intézetek?

Az ilyen búcsúztatókat azzal szokták befejezni, hogy az elhunytak az emlékéit megőrizzük, de emlékezésünk, bármily jószándékú is, csak egyéni életünk határáig terjed. Kós Károly életműve ezen az emlékezésen túl már beépült a magyar nemzeti kultúrába és ott maradandóbb helyet vívott ki magának valamennyiünk személyes emlékezésénél.

A mi erdélyi nagyjaink láthatatlan panteonjában pedig ismét lelepleztünk egy mellszobrot, amelynek talapzatára azt a nevet véstük a magunk és az utókor számára, hogy dr. Kós Károly.

dr. Faragó József,
a MTA levelező tagja